

ارائه مدل استراتژیک برای پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی منطقه ۱۲ شهرداری تهران (مطالعه موردی محله امامزاده یحیی)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۵/۳ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۵/۲۲

ابوالفضل دانایی

استادیار گروه مدیریت، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران
a.danaei@semnaniau.ac.ir (مسئول مکاتبات)

سید رضا محسنی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران
itco_sm@yahoo.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: افت تاریخی منطقه ۱۲ که بخشهای عمده آن در بین محله های عودلاجان، امامزاده یحیی(ع)، هرندی و پامنار قرار دارد، دارای تنوعی از آسیب‌ها و معضلات فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. در این منطقه زوال تاریخی یک محله از بافت شهری مرکزی تهران را شاهد هستیم. از این رو نیازمند طرحی جامع برای تحول فراگیر و پایدار در عرصه‌های گوناگون کالبدی، فعالیتی و رفتاری در جهت ارتقای کیفیت زندگی این محله‌ها هستیم. از این‌رو، تحول کیفی حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی به ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است. تحقیق حاضر نیز در همین راستا و با هدف ارائه الگوی استراتژیک برای پیاده‌سازی طرح توسعه ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی در محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران انجام شده است.

روش پژوهش: در این مقاله سعی شده است در ابتدا با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای به بررسی مفهوم کلی ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی پرداخته و سپس با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه و مطالعات میدانی، بطور اخص وضعیت فرهنگی اجتماعی محله امامزاده یحیی را مورد مذاقه قرار دهیم.

نتیجه‌گیری: با توجه به مطالعات انجام شده و بر اساس تحلیل SWOT نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها را شناسایی کرده و مدلی استراتژیک جهت پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی اجتماعی محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران ارائه خواهد شد. لازم به ذکر است که راه‌کارهای پیاده سازی این مهم نیز در این الگوی استراتژیک گنجانده شده است. نتایج این تحلیل به ارائه ۳۲ راهکار عملی در دو سطح اجتماعی و فرهنگی بمنظور ارتقاء سطح کیفی شهروندان منتهی شده است.

واژگان کلیدی: محله امامزاده یحیی، محله ایرانی- اسلامی، ارتقای سطح فرهنگی-اجتماعی، تحلیل SWOT

مقدمه

منطقه ۱۲ شهر تهران در زمره مناطق بافت مرکزی شهر تهران است که به رغم دارا بودن ظرفیت‌های فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، اقتصادی و سیاسی و ... دچار فرسایش سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی شده و آسیب‌های اجتماعی دامنگیر آن شده است. این شرایط به ویژه در محله امامزاده یحیی بغرنج‌تر است. از این رو نیازمند طرحی جامع برای تحول فراگیر و پایدار در عرصه‌های گوناگون کالبدی، فعالیتی و رفتاری در جهت ارتقای کیفیت زندگی این محله‌ها هستیم. ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، به ویژه در محله‌هایی که از عقب‌ماندگی رنج می‌برند، صرفاً از راه توسعه کالبدی شهر تحقق نمی‌یابد، بلکه نیازمند توجه به شرایط و ساختارهای اجتماعی و فرهنگی، بررسی دقیق وضع موجود و در نظر داشتن وضع مطلوب بر مبنای شاخص‌های بومی و ایرانی-اسلامی است.

آیا می‌توان مدلی استراتژیک جهت پیاده‌سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی اجتماعی محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران ارائه داد؟ مدلی که گام نخست تحولی فراگیر و پایدار در جهت ارتقای کیفیت زندگی این محله‌ها باشد؟ به منظور پاسخ دادن به این سؤالات پژوهشگر درصدد انجام این پژوهش برآمده است.

پیشینه پژوهش

ترابی (۱۳۹۱) تأثیر ویژگی‌های کالبدی فضای باز عمومی در افزایش تعاملات و رفتار اجتماعی، سه عامل جذابیت و زیبایی، امنیت و آرامش و دسترسی و سلسله مراتب را بر افزایش تعاملات اجتماعی تأثیرگذار دانسته است.

کاشانی جو در سال ۱۳۸۹ در تحقیق خود با عنوان «بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، این فضاها را به عنوان مکان سوم که نقش اساسی در برقراری تعاملات اجتماعی ایفا می‌نمایند می‌شناسد. وی سه دوره اصلی بر مبنای گرایش موضوعی به فضاهای شهری را در نظر گرفته است. در دوره پس از انقلاب صنعتی تا سال ۱۹۶۰ تأکید اصلی بیشتر بر ادراک فضایی و بصری، در دوره دوم از سال ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ بر تقویت تعاملات اجتماعی، گسترش پیاده‌مداری و تأثیرات محیطی- رفتاری فضاهای شهری و در دوران اخیر از ۱۹۹۰ تاکنون بیشترین فعالیت‌ها و نظریه‌ها را مبتنی بر ملاحظات زیست محیطی- پایداری و ایجاد امنیت و انسان‌مداری در قلمروهای عمومی می‌داند.

رفعیان و خدائی (۱۳۸۸) در تحقیقی در شهر تهران با شناسایی متغیرهای اثرگذار بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری، سه متغیر دسترسی به خدمات، امنیت اجتماعی و هویت مکانی را از اثرگذارترین عوامل در رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی معرفی می‌کند.

رفعیان و همکاران (۱۳۸۷) به سنجش تأثیرگذاری فضاهای عمومی- شهری در میزان اجتماعی‌شدن و تقویت مشارکت اجتماعی زنان می‌پردازد. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که از نظر زنان اجتماع‌پذیر بودن فضا و نظارت اجتماعی در آن بیشترین ارتباط را با میزان مطلوبیت فضاهای عمومی-شهری دارد. در مطالعاتی در مینه‌سوتای شمالی که برای سنجش کیفیت محیط‌های مسکونی انجام شده است، سه مؤلفه حس- مکان، احساس تعلق مکانی و هویت مکان را از عوامل تأثیرگذار بر کیفیت محیط در نظر گرفته‌اند.

دانشپور و چرخچیان (۱۳۸۶) در تحقیق خود فرآیند اجتماع‌پذیری و ارتقاء حیات جمعی درون فضاهای عمومی را مبتنی بر پذیرابودن فضا برای افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی، تأمین آسایش روانی و فیزیکی، لذت- بردن افراد و گروه‌های اجتماعی از حضور در فضا و حضور اجتماعی فعال و مداوم در فضا دانسته‌اند. آنها به ما به معیارهای فضایی چون دعوت‌کنندگی، امنیت، مطلوبیت و پاسخگوی‌فعالیتی در راستای هدفشان اشاره نموده‌اند. پوراحمد (۱۳۸۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «آسیب شناسی طرح‌های توسعه شهری در کشور» با رویکردی سیستمی به شهر، آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری را به عنوان تنها مرجع هدایت برنامه‌ریزی‌ها مورد بررسی قرار داده است و طرح‌های شهری هم از نقطه نظر فرا سیستمی و دیدن شهر به عنوان جزئی از سیستم برنامه‌ریزی کشور و هم از نقطه نظر زیر سیستمی و توجه به طرح‌های توسعه با عنوان جزئی از سیستم شهر و سایر متغیرهای دخیل در توسعه شهرها را مورد بازبینی قرار داده و در نهایت به ارائه پیشنهادهایی جهت اصلاح روندهای ناصحیح اقدام کرده است.

مسعودی (۱۳۸۷) در پژوهشی تحت عنوان «جایگاه تعامل اجتماعی، نشریه شهرداری‌ها» حوزه عمومی را فضایی می‌داند که در آن فرد به بیان خویش در ارتباط با دیگری می‌پردازد. او ویژگی این حوزه را جمع‌شدن اشخاص خصوصی‌گردد هم و بحث در مورد علائق عمومی دانسته، لذا این پدیده اجتماعی بایستی در دسترس تمام شهروندان باشد.

دریافتند بعد اقتصادی، تغییر قابل توجهی بر مهاجران داشته است، در حالیکه بعد جمعیتی کمترین اثر را داراست. تقریباً تمامی شرکت کنندگان در این پژوهش بر این باورند که شهری سازی زندگی فرهنگی و اجتماعی آنها را متأثر کرده است.

تانگ و همکارانش (۲۰۰۸)، در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی اثر اجتماعی و مشارکت عمومی در چین: مطالعه موردی گوانگژو» ابعاد رایج و موانع پیشرو برای پیاده‌سازی ارزشیابی اثر اجتماعی و مشارکت عمومی در جمهوری چین را بر روی مردم مورد پیاده‌سازی کردند. در طی دو دهه گذشته رشد سریع شهری سازی و تغییر کاربری اراضی روستایی بمنظور توسعه شهری، تناقضات اجتماعی عظیمی میان مردم و دولت چین ایجاد کرده است. برای حل مشکل، ارزشیابی اثرات اجتماعی و طرح مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری‌های توسعه ملی نقش بسزایی داشته است. این مقاله ادعا دارد ارزشیابی و کاهش اثرات سوء در جامعه بمنظور توسعه شهری، اهداف مختلفی را در مقایسه با ارزش‌ها و اصول اساسی در جوامع غربی داشته است. نتایج حاکی از آن است که دورنمای ضعیف ارزشیابی اثرات اجتماعی و برنامه‌ریزی مشترک در چین نه تنها در چارچوب ضعیفی از قوانین محیطی است بلکه در تمامی موسسات مربوطه به روابط دولت و جامعه، ایدئولوژی سوسیالیستی و فرهنگ سنتی چین حاکم است.

اوروتا^۱ (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای با عنوان «مادرید: پروژه‌های بازسازی شهری و بسیج اجتماعی»، ادعا دارند که مادرید هم تحت تأثیر تغییرات شهری بزرگی قرار دارد. مثل شهرهای بزرگ دیگر بازسازی اقتصادی و اراضی به معنی تغییرات عمیق اجتماعی خواهد بود. نویسندگان معتقدند که در این انقلاب تغییرات صنعت املاک و مستغلات یکی از مسائل کلیدی این فرآیندهاست. در این زمینه گروه‌های اجتماعی مختلفی همچون انجمن مهاجران، مالکان، ONGها و انجمن‌های فرهنگی... دریافتند که پروژه‌های شهری پیاده‌سازی شده توسط مدیران محله و منطقه، خطر بزرگی برای پیاده‌سازی پروژه‌های شهری است و بر تفکیک شهری اثر سوء خواهد داشت. نتایج حاکی است مخالفت گروه‌های مختلف در برابر نوسازی مادرید، موجب زوال صنعت گردشگری در مادرید گشته است.

گل^۲ در سال ۲۰۰۳ در پژوهشی تحت عنوان «زندگی بین ساختمان‌ها» به ابعاد انسانی فضاهای

کمبل^۱ و همکارانش (۲۰۱۶)، در مقاله‌ای به ارزشیابی اجتماعی پارک‌های شهری پرداختند. آنها اشاره کردند که فضای سبز شهری دارای ظرفیت‌های بیوفیزیکی بسیار مهم است، اما همچنین تعاملات اجتماعی و رفاهی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع این مقاله ابعاد اجتماعی فضای سبز شهری را با تمرکز بر فضای پارک و مفهوم خدمات اکوسیستم فرهنگی در نظر گرفته است. نویسندگان رویکرد تلفیقی را در ارزشیابی فضای سبز شهری و بعد اجتماعی بکار بردند. این روش مشاهدات فعالیت‌های بشری از استفاده-کنندگان پارک را نشانه‌هایی از انسان‌های نخستین در نظر گرفته شده است. نویسندگان نشان دادند که پارک‌ها بواسطه کاربردشان و استفاده‌ای که انسان از آنها دارد مولد اکوسیستم‌های حیاتی فرهنگی هستند که انعطاف-پذیری اجتماعی را تقویت می‌کند. توسط این روش ارزشیابی برخی از سرویس‌ها به راحتی قابل تشخیص از سایر سرویس‌ها هستند از جمله اوقات فراغت و روابط اجتماعی. این روش ارزشیابی ابعاد صراحت فضا، مقیاس‌پذیری، تکراری بودن و حس مکان را داراست. نویسندگان مدعی هستند مدیران منابع طبیعی می‌تواند از این روش در مدیریت پارک‌ها و یا مناطق آسیب‌پذیر شهری را اعمال کند.

مهدی و همکارانش (۲۰۱۶)، به مطالعه موضوع سلامت شهری از منظر مطالعات زیست محیطی پرداخته است. بر این اساس ۳۸۴ پرسشنامه توسط سرپرست خانواده‌ها در هشت منطقه از قم توزیع شد و بمنظور تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه از نرم‌افزار SPSS و روش تصمیم‌گیری تاپسیس استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که هشت منطقه مورد مطالعه تحت تأثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و همچنین کیفیت تعامل با مدیریت شهری، یک نوع تقسیم‌بندی فضایی مورد نظر کیفیت محیط زیست و بهداشت شهری در نظر دارد. بدین ترتیب مناطق هشت‌گانه قم را در دستیابی و یا عدم دستیابی به عوامل سلامت شهری تقسیم‌بندی کرده‌ایم.

عبد عزیز^۲ و همکارانش (۲۰۱۲)، اثرات شهرنشینی را نسبت به تغییرات فرهنگی و اجتماعی در طرح توسعه شهر جوهور دارول تکزیم^۳ مورد بررسی قرار داده‌اند. دولت مالزی تغییرات وسیعی در منطقه روستایی با خلق پروژه‌های کشاورزی و تجمیع اراضی خانوادگی انجام داده است. نویسندگان چهار بعد جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و روانی را مورد بررسی قرار دادند. نویسندگان

عمومی توجه کرده و آن را عامل حضور مشتاقانه مردم و مشارکت آنها می‌داند.

ناردر، در سال ۱۹۸۴ در پژوهشی تحت عنوان «زندگی عمومی در شهری اماکن» دو عامل کالبد و پیش‌بینی و خلق رویدادهای اجتماعی را از عوامل تأثیرگذار در حضور و تعامل اجتماعی افراد می‌داند که در ارتقاء حس تعلق به مکان نیز مؤثر است.

کاپلان^۶ در سال ۱۹۹۸ در مقاله‌ای^۷ کیفیت کالبدی یک فضای عمومی را مدیون وجود عناصر طبیعی دانسته که منجر به افزایش هیجان و سرزندگی محیط، امکان استراحت، تجارب خوشایند و سلامت بیشتر برای مردم می‌شود

وایت^۸ در سال ۱۹۸۰ پژوهشی تحت عنوان «زندگی اجتماعی فضای کوچک شهری» عوامل تأثیرگذار در ارتقاء جنبه‌های کالبدی فضاهای عمومی را یادمان‌ها، پله‌ها، آب‌نماها و سایر عوامل مؤثر در تشویق انسان‌ها به حضور و تعامل می‌داند.

مدل مفهومی

محله در شهر ایرانی-اسلامی

محله به عنوان سکونتگاهی اجتماعی محل استقرار شهرنشینان بوده است. این واحد اجتماعی که رکن جامعه ایرانی اسلامی و برآیند ترکیب این دو جامعه محسوب شده، ساختار کالبدی شهرهای ایران باستان را در قالبی متفاوت در ایران اسلامی به نمایش می‌گذارد. عوامل متعدد سیاسی اداری، اقتصادی و اجتماعی فرهنگی موجب شکل‌گیری فضای کالبدی محله در شهر شده که از این میان، عوامل اجتماعی و فرهنگی به واسطه ارتباط مستقیم با خصایص اجتماعی و خصلت فرهنگ پروری محله از اهمیت خاصی برخوردارند.

شهر ایرانی-اسلامی در طول تاریخ شاهد تغییرات و تحولات بسیار بوده که پیدایش محله در ساختار کالبدی آن نقطه عطفی در روند این دگرگونی‌ها محسوب می‌شود. محله سکونتگاه نسبتاً مستقل گروه‌های قومی زبانی، دینی مذهبی و یا صنفی حرفه‌ای بود که به‌سان شهری کوچک از تأسیسات و نهادهای مختلف شهری چون مسجد، بازار، حمام بهره می‌برد و تا حد امکان نیازهای ساکنانش را برطرف می‌ساخت. بدیهی است پیدایش چنین مجموعه‌ای معلول عوامل متعدد سیاسی اداری، اقتصادی و اجتماعی فرهنگی است. مطالعه واحد اجتماعی محله در جامعه ایران پس از اسلام ضرورتی

است که نتایج آن در تحلیل سازوکارهای شهرهای ایرانی-اسلامی راهگشا خواهد بود.

محله در جامعه شهری ایرانی-اسلامی حلقه اتصال خانه و شهر به شمار می‌رود. این واحد اجتماعی به عنوان زیرمجموعه شهر، قدمتی به درازای تاریخ شهر و شهرنشینی دارد که اهمیت و جایگاه اجتماعی و فرهنگی اش همواره مورد توجه قرار گرفته است. ارزیابی چنین فضای اجتماعی در گرو مطالعه تاریخی آن در جامعه شهری ایران باستان و ایران دوره اسلامی و هم چنین بررسی عوامل شکل‌گیری و کارکردهای محله در فضای کالبدی شهر است. از این رهگذر، مطالعه ابعاد دیگر واحد محله و بررسی ساختار کالبدی شهرهای ایران و تحلیل منطقی از مناسبات شهری نیز میسر خواهد شد.

برخلاف انتظار با افزایش تحصیلات کیفیت زندگی افزایش نمی‌یابد، زیرا سطح آگاهی افراد افزایش می‌یابد. افراد با بالا رفتن سطح تحصیلاتشان با استانداردهای زندگی آشنا می‌شوند، سطح آگاهی‌شان بالا می‌رود و در نتیجه به طور مداوم شرایط زندگی خود را با شرایط زندگی مردم سایر شهرهای بزرگ دنیا مقایسه می‌کنند و در نتیجه از کیفیت زندگی خود اعلام نارضایتی می‌کنند نکته حائز اهمیت دیگر این است که داشتن درآمد بالا تضمین‌کننده برخورداری از کیفیت زندگی مطلوب نیست. در واقع در منطقه ۱۲ تهران قشر غالب مردم دارای درآمد پایین هستند و شرایط اقتصادی خوبی ندارند. اما از طرفی ساکنان منطقه ۱۲ شرایط محیطی مطلوبی هم ندارند، یعنی ساکنان این منطقه علاوه بر نداشتن بهزیستی اقتصادی از لحاظ بهزیستی محیطی نیز در شرایط مطلوبی به سر نمی‌برند، با این وجود افراد این محله می‌توانند از نظر کیفیت زندگی در رتبه بالایی قرار بگیرند. این مسئله دو دلیل می‌تواند داشته باشد. اولاً چون بین اعتماد اجتماعی و مشارکت و همبستگی اجتماعی رابطه وجود دارد، پس شهروندان در این مناطق از اعتماد، مشارکت و همبستگی بیشتری برخوردار هستند بنابراین کیفیت زندگی آنها در سطح بالاتری قرار دارد. در مورد دلیل دوم می‌توان به تحلیل نظریه زاف پرداخت. زاف^۹ (۱۹۸۴) کیفیت زندگی را ترکیبی از شرایط عینی زندگی و رفاه ذهنی افراد و گروه‌ها تعریف می‌کند و معتقد است وقتی شرایط عینی زندگی مساعد نیست، اما رفاه ذهنی وجود دارد، سازگاری به وجود آمده است (زاف، ۱۹۸۴ به نقل از فرخی، ۱۳۸۶).

مسائل اساسی محله امامزاده یحیی، در شکل ۱ نمایش داده شده است.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر به منظور تحقق اهداف کلی و جزئی، ابتدا از رویکرد کیفی و سپس از رویکرد کمی استفاده شده است، لذا پژوهش حاضر در زمره طرح‌های با روش تحقیق آمیخته قرار می‌گیرد. این تحقیق برحسب هدف، تحقیقی کاربردی است؛ چرا که به توسعه دانش کاربردی در زمینه توسعه آمایش فرهنگی و اجتماعی می‌پردازد. از نظر گردآوری داده‌ها، تحقیقی توصیفی از نوع پیمایشی محسوب می‌شود. به این معنا که از آنجائیکه به توصیف و تحلیل شرایط و پدیده‌های موجود می‌پردازد، توصیفی و از آنجائیکه در این تحقیق برای تحلیل (SWOT) و تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین تعیین و تبیین راهکارهای مختلف تغییر در محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران، از نظر کارشناسان اجرایی و خبرگان استفاده می‌شود، تحقیقی پیمایشی محسوب می‌گردد. جامعه آماری این تحقیق کلیه صاحبانظران و متخصصان و خبرگان مدیران، مسئولان و کارشناسان اجرایی شهرداری هستند که به نحوی با حوزه فرهنگی و اجتماعی محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ تهران آشنایی دارند که این تعداد برابر با ۵۸ نفر هستند که به علت محدود بودن آنها تمام شماری صورت گرفته است. روش نمونه‌گیری در این پژوهش نیز، به صورت هدفمند بوده است. لازم به ذکر است که از میان ۵۸ پرسشنامه توزیع شده، تنها ۵۲ پرسشنامه عودت داده شده است. روش نمونه‌گیری در مرحله اول پژوهش (بخش کیفی) به صورت هدفمند و به وسیله ابزار مصاحبه به انجام رسیده و منجر به جرح و تعدیل گویه‌های پرسشنامه شده است و همچنین در مرحله دوم پژوهش (بخش کمی) که برای تعیین وضعیت فرهنگی و اجتماعی محله امامزاده یحیی واقع در منطقه ۱۲ شهر تهران (تحلیل SWOT)، صورت گرفت، به دو صورت هدفمند و تکنیک گلوله برفی انجام شد.

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای و روش میدانی استفاده شده است. در روش کتابخانه‌ای، مطالعات عمیقی در مورد ادبیات و پیشینه نظری موضوع در ایران و سایر کشورها در حوزه مربوطه صورت گرفت. سپس در مرحله بعد با استفاده از روش میدانی و مراجعه مستقیم به نمونه‌های پژوهش، تحلیل مناسبی از وضعیت فرهنگی و اجتماعی موجود محله امامزاده یحیی واقع در منطقه ۱۲ شهرداری تهران (تحلیل SWOT)، به دست آمد. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، در مرحله اول اسناد و مدارک و مصاحبه نیمه‌ساختمند و در

مرحله دوم پرسشنامه محقق‌ساخته بوده است که دارای ۳۵ گویه در بخش (SWOT) و ۳۳ گویه در بخش راهکارها می‌باشد. به منظور طراحی پرسشنامه محقق ساخته، ابتدا به بررسی ادبیات موضوع پرداخته و سپس از طریق مصاحبه نیمه‌ساختمند با مسئولان، صاحبانظران، متخصصان حوزه توسعه فرهنگی و اجتماعی و همچنین مدیران، مسئولان و کارشناسان اجرایی شهرداری به جرح و تعدیل گویه‌های پرسشنامه اولیه پرداخته و در نهایت پس از تطبیق با اسناد و مدارک موجود در طرح نیم رخ محلات شهر تهران از دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، اطلاعات سرشماری مرکز آمار ایران، اطلاعات اداره کل امور آسیب‌های اجتماعی، اطلاعات طرح آسیب‌شناسی محلات شهر تهران، به همراه آمار، برنامه‌ها و عملکرد شهرداری تأیید شده و در قالب پرسشنامه محقق ساخته طراحی شده است. پرسشنامه مذکور مشتمل بر دو بخش اصلی است. بخش اول شامل تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیاده‌سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی (تعیین وضعیت موجود-تحلیل SWOT) در محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران می‌باشد که به تفکیک در بردارنده ۵ نقطه قوت، ۱۰ نقطه ضعف، ۶ گویه فرصت و ۱۴ گویه تهدید می‌باشد. بخش دوم مشتمل بر راهکارهای پیشنهادی برای ارتقای سطح فرهنگی اجتماعی منطقه ۱۲ امامزاده یحیی بوده که در برگیرنده ۳۳ گویه می‌باشد. لازم به ذکر است که پرسشنامه مذکور در قالب مقیاس درجه‌بندی لیکرت و به صورت پنج درجه‌ای تدوین گردیده و مشتمل بر درجات (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) است. پر واضح است که جهت کمی‌سازی پاسخ‌ها جهت تحلیل داده‌ها، هر یک از درجه‌بندی‌های مذکور، پنج تا یک نمره‌گذاری شده‌اند. در مرحله پایانی نیز براساس کلیه گویه‌های شناسایی شده حاصل از تحلیل SWOT الگوی استراتژیک برای پیاده‌سازی ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی در محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران ارائه خواهد شد. در پژوهش حاضر به منظور تعیین روایی بخش‌های مختلف پرسشنامه مورد استفاده بر اساس روش روایی محتوا^{۱۱} از نظرات اساتید محترم راهنما و مشاور صاحبانظران این حوزه استفاده شد و ابزار اندازه‌گیری در مراحل مختلف مورد جرح و تعدیل قرار گرفت و در نهایت از طریق این افراد، روایی و اعتبار آن نیز مورد تأیید قرار گرفت و به منظور محاسبه پایایی پرسشنامه‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. آلفای محاسبه شده برای پرسشنامه تعیین وضعیت فرهنگی و اجتماعی محله امامزاده یحیی واقع در منطقه ۱۲ شهر تهران، ۰/۹۳ و برای پرسشنامه راهکارها ۰/۹۲ بوده است.

با استفاده از نرم افزار Spss 18 ، آزمون T تک نمونه‌ای به کار گرفته شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای ارائه‌دادن یک مدل استراتژیک ابتدا به شناسایی مهمترین نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای پیاده‌سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران پرداخته شد. نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای پیاده‌سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی براساس مطالعات کتابخانه‌ای و بر مبنای نظری (نظریه‌ها، روش‌ها و مدل‌ها) و مطالعه پیشینه تحقیق در ایران و جهان در ۳۵ مؤلفه استخراج شد. این مؤلفه‌ها مبنای کار محقق برای طراحی پرسشنامه و نیز طراحی مدل نهایی تحقیق قرار گرفت.

در ابتدا جدول ۱ آمار توصیفی مربوط به بررسی وضعیت موجود پیاده‌سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران را از دیدگاه نمونه‌های پژوهش نشان می‌دهد. همانگونه که جدول ۱ نشان می‌دهد بیشتر مؤلفه‌های تحلیل SWOT از دیدگاه نمونه‌های پژوهش بالای میانگین ۴ قرار دارند.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، در بخش کیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های کیفی جهت تحلیل داده‌ها بهره برده شد. شرح توصیفی، تحلیلی و ادراکی داده‌های کیفی گردآوری شده، روش مناسبی برای جمع‌بندی نظرات ارائه شده و استخراج موارد متناسب با اهداف پژوهش و تکمیل پرسشنامه مربوط به بخش کمی پژوهش بوده است. در همین راستا، از تکنیک تحلیل محتوا برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی استفاده شده است.

به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها در بخش کمی، از دو روش آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. از آمار توصیفی به منظور تعیین فراوانی‌های ویژگی‌های جمعیت شناختی و فراوانی‌های پاسخ‌های داده شده به هر یک از گویه‌ها استفاده شد. در بخش آمار توصیفی از جداول توزیع فراوانی و درصد، میانگین به عنوان شاخص گرایش مرکزی و از انحراف معیار و واریانس به عنوان شاخص‌های پراکندگی استفاده گردید. در سطح آمار استنباطی، به منظور تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه تعیین وضعیت فرهنگی و اجتماعی محله امامزاده یحیی واقع در منطقه ۱۲ شهرداری تهران، (مبنی بر تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها)،

شکل ۱: مسائل اساسی محله امامزاده یحیی

جدول ۱: آمار توصیفی مربوط به بررسی وضعیت موجود پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران

تحلیل SWOT	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
نقاط قوت:	۱. وجود بناهای تاریخی	۴/۶۵	۰/۵۵۶	۰/۳۰۹
	۲. وجود تعلقات محلی	۴/۱۱	۱/۰۹	۱/۲۰۲
	۳. هویت یابی و هویت سازی	۴/۴۲	۰/۸۹۳	۰/۷۹۸
	۴. تعداد زیاد جمعیت جوان منطقه	۳/۷۳	۰/۸۶۵	۰/۷۵
	۵. وجود مساجد و سایر اماکن مذهبی	۴/۱۱	۰/۷۵۸	۰/۵۷۵
نقاط ضعف:	۱. کاهش انسجام و مشارکت اجتماعی	۳/۹۶	۱/۳۲	۱/۷۶
	۲. بی سوادی و کم سوادی بزرگسالان	۴/۱۱	۱/۱۳	۱/۲۸۱
	۳. تراکم زیاد خانوار در واحد مسکونی	۳/۹۶	۱/۱	۱/۲۱
	۴. ضعف فرهنگ کتاب خوانی	۳/۹۲	۱/۲۷	۱/۶۲
	۵. کمبود کتابخانه	۳/۴۴	۱/۲۸	۱/۶۳
	۶. کمبود خانه فرهنگ	۲/۹۶	۱/۵۲	۲/۳۱۲
	۷. کمبود امکانات برای پر کردن اوقات فراغت	۴/۰۳	۱/۲۳	۱/۵۲
	۸. محدودیت‌ها و تنگناهای تاریخی بودن بافت	۳/۶۱	۱/۴۵	۲/۱۲۴
	۹. عدم شناخت کافی مکانهای تاریخی و مفاخر کشور که در این محله زندگی کرده اند	۳/۹۶	۱/۱۳۶	۱/۲۹۳
	۱۰. نا آشنایی شهروندان ساکن محله با حقوق شهروندی	۴/۱۹	۱/۰۴۸	۱/۱
فرصت‌ها	۱. استفاده از فضای مجازی برای اجرای طرح‌های فرهنگی-اجتماعی	۴/۳۳	۱/۰۶	۱/۱۲۴
	۲. قابلیت تبدیل شدن به قطب گردشگری به دلیل بافت تاریخی/ فرهنگی منطقه	۴/۵۲	۰/۸۶۲	۰/۷۴۴
	۳. درصد پایین سالخوردگی	۳/۳۶	۱/۱۳۸	۱/۲۹۶
	۴. سلامت اجتماعی	۳/۸۴	۱/۲۷	۱/۶۲۳
	۵. امنیت اجتماعی	۳/۹۲	۱/۳۶	۱/۸۷۱
	۶. افزایش تقاضا برای آموزش دانشگاهی و تعداد تحصیلکرده‌های دانشگاهی	۴/۱۲	۱/۱۳	۱/۲۷۹
	۱. مخاطرات روزافزون اینترنت و شبکه‌های اجتماعی به‌ویژه برای جوانان	۳/۶۸	۱/۱۶۹	۱/۳۶۵
	۲. افزایش کودکان کار	۳/۴۵	۰/۸۴۹	۰/۷۲۲
	۳. افزایش زنان سرپرست خانوار	۳/۲۴	۱/۱۴۵	۱/۳۳۲
	۴. کارتن خواب‌ها و افراد بی‌خانمان	۳/۴۱	۰/۹۴۲	۰/۸۸۸
	۵. افزایش تعداد متکدیان	۳/۸۵	۰/۵۷۱	۰/۳۲۷
	۶. افزایش حاشیه نشینی	۴/۳۲	۰/۸۴۳	۰/۷۱۲
	۷. افزایش اعتماد به ویژه در میان جوانان	۳/۵۱	۰/۵۵۸	۰/۳۱۲
	۸. افزایش تعداد طلاق	۴/۵۲	۰/۶۴۶	۰/۴۱۸
۹. افزایش جرائم	۴/۵۶	۰/۵۷۷	۰/۳۳۳	
تهدیدها	۱۰. وجود مهاجرین ایرانی و غیر ایرانی در منطقه	۴/۵	۰/۷۵۴	۰/۵۶۹
	۱۱. افول هویت تاریخی، مذهبی، فرهنگی محله ای شهری	۳/۵۳	۱/۰۳	۱/۰۷۱
	۱۲. فقر و محرومیت شهری	۴/۶۹	۰/۴۶۶	۰/۲۱۷
	۱۳. نقش حاشیه‌ای اجتماعی و سیاسی	۳/۸۵	۰/۸۲۲	۰/۶۷۶
	۱۴. فرسودگی بافت (نفوذناپذیری، ناپایداری، ریزدانی)	۴/۴	۰/۶۹۹	۰/۴۹

جدول ۲ و میزان مقادیر t به دست آمده و نیز سطح معنی‌داری، بین میانگین نظری با میانگین تجربی بجز مورد چهارم (تعداد زیاد جمعیت جوان منطقه) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین تجربی در چهار مولفه از میانگین نظری در نظر گرفته شده بیشتر می‌باشد.

نقاط قوت: به منظور بررسی نقاط قوت پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه نمونه‌های تحقیق از t تک نمونه‌ای استفاده شد (جدول ۲). بمنظور افزایش اعتبار نتایج تحقیق و با مد نظر قرار دادن میانگین نظری ۴ ($\mu = 4$) به مقایسه آن با میانگین‌های تجربی حاصله اقدام شد. با تأکید بر

جدول ۲: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در مورد نقاط قوت پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران

نقاط قوت	میانگین نظری	میانگین تجربی	اختلاف میانگین	میزان t	سطح معنی‌داری
وجود بناهای تاریخی	۴	۴/۶۵	۰/۶۵	۸/۴۷	۰/۰۰۰
وجود تعلقات محلی	۴	۴/۱۱	۰/۱۱	۶/۶۷۲	۰/۰۰۰
هویت یابی و هویت سازی	۴	۴/۴۲	۰/۴۲	۳/۴۱۵	۰/۰۰۰
تعداد زیاد جمعیت جوان منطقه	۴	۳/۷۳	-۰/۲۷	-۲/۲۴۲	۰/۰۸۷
وجود مساجد و سایر اماکن مذهبی	۴	۴/۱۱	۰/۱۱	۶/۰۹۸	۰/۰۰۰

جدول ۳: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در مورد نقاط ضعف پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران

نقاط ضعف	میانگین نظری	میانگین تجربی	اختلاف میانگین	میزان t	سطح معنی‌داری
کاهش انسجام و مشارکت اجتماعی	۴	۳/۹۶	-۰/۰۴	-۰/۲۰۹	۰/۸۳۵
بی سوادی و کم سوادی بزرگسالان	۴	۴/۱۱	۰/۱۱	۶/۱۵۷	۰/۰۰۰
تراکم زیاد خانوار در واحد مسکونی	۴	۳/۹۶	-۰/۰۴	-۰/۲۵۲	۰/۸۰۲
ضعف فرهنگ کتاب خوانی	۴	۳/۹۲	-۰/۰۸	-۲/۲۴۲	۰/۰۸۷
کمبود کتابخانه	۴	۳/۴۴	-۰/۵۶	-۳/۰۹۳	۰/۰۹۳
کمبود خانه فرهنگ	۴	۲/۹۶	-۱/۰۴	-۳/۰۹۳	۰/۱۲۳
کمبود امکانات برای پر کردن اوقات فراغت	۴	۴/۰۳	۰/۰۳	۱/۲۲۴	۰/۰۴۷
محدودیت‌ها و تنگناهای تاریخی بودن بافت	۴	۳/۶۱	-۰/۳۹	-۱/۹۰۳	۰/۰۶۳
عدم شناخت کافی مکانهای تاریخی و مفاخر کشور که در این محله زندگی کرده اند	۴	۳/۹۶	-۰/۰۴	-۰/۲۵۲	۰/۸۰۲
نا آشنایی شهروندان ساکن محله با حقوق شهروندی	۴	۴/۱۹	۰/۱۹	۱/۳۲۲	۰/۰۴۱

نقاط ضعف: به منظور بررسی نقاط ضعف پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه نمونه‌های تحقیق از t تک نمونه‌ای استفاده شد. بمنظور افزایش اعتبار نتایج تحقیق و با مد نظر قرار دادن میانگین نظری ۴ ($\mu = 4$) به مقایسه آن با میانگین‌های تجربی حاصله اقدام شد. با تأکید بر جدول ۴ و میزان مقادیر t به دست آمده و نیز سطح معنی‌داری، بین میانگین نظری با میانگین تجربی سه مولفه (استفاده از فضای مجازی برای اجرای طرح‌های فرهنگی-اجتماعی؛ قابلیت تبدیل شدن به قطب گردشگری به دلیل بافت تاریخی و فرهنگی منطقه و افزایش تقاضا برای آموزش دانشگاهی و تعداد تحصیلکرده‌های دانشگاهی) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین تجربی در این سه مولفه از میانگین نظری در نظر گرفته شده بیشتر می‌باشد.

فرصت‌ها: به منظور بررسی فرصت‌های پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه نمونه‌های تحقیق از t تک نمونه‌ای استفاده شد. بمنظور افزایش اعتبار نتایج تحقیق و با مد نظر قرار دادن میانگین نظری ۴ ($\mu = 4$) به مقایسه آن با میانگین‌های تجربی حاصله اقدام شد.

تهدیدها: به منظور بررسی تهدیدهای پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه نمونه‌های تحقیق از t تک نمونه‌ای استفاده شد. بمنظور افزایش اعتبار نتایج تحقیق و با مد نظر قرار دادن میانگین نظری ۴ ($\mu = 4$) به مقایسه آن با میانگین‌های تجربی حاصله اقدام شد.

با تأکید بر جدول فوق و میزان مقادیر t به دست آمده و نیز سطح معنی‌داری، بین میانگین نظری با میانگین تجربی در سه مولفه (بی سوادی و کم سوادی بزرگسالان؛ کمبود امکانات برای پر کردن اوقات فراغت و نا آشنایی شهروندان ساکن محله با حقوق شهروندی) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین تجربی در این سه مولفه از میانگین نظری در نظر گرفته شده بیشتر می‌باشد.

فرصت‌ها: به منظور بررسی فرصت‌های پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه نمونه‌های تحقیق از t تک نمونه‌ای استفاده شد. بمنظور افزایش اعتبار نتایج تحقیق و با مد نظر قرار دادن

جدول ۴: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در مورد فرصت‌های پیاده‌سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران

فرصت‌ها	میانگین نظری	میانگین تجربی	اختلاف میانگین	میزان t	سطح معنی‌داری
استفاده از فضای مجازی برای اجرای ...	۴	۴/۳۳	.۳۳	۳/۴۷	۰/۰۰۱
قابلیت تبدیل شدن به قطب گردشگری به دلیل...	۴	۴/۵۲	۰/۵۲	۴/۲۶۱	۰/۰۰۰
درصد پایین سالخورده‌گی	۴	۳/۳۶	-۰/۶۴	-۳/۹۷۵	۰/۰۹۶
سلامت اجتماعی	۴	۳/۸۴	-۰/۱۶	-۰/۸۷۱	۰/۰۶۵
امنیت اجتماعی	۴	۳/۹۲	-۰/۰۸	-۰/۴۱۴	۰/۰۵۵
افزایش تقاضا برای آموزش دانشگاهی و ...	۴	۴/۱۲	۰/۱۲	۱/۴۷۱	۰/۰۰۳

جدول ۵: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای در مورد تهدیدهای پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران

تهدیدها	میانگین نظری	میانگین تجربی	اختلاف میانگین	میزان t	سطح معنی‌داری
مخاطرات روزافزون اینترنت و شبکه‌های اجتماعی ...	۴	۳/۶۸	-۰/۳۲	-۰/۲۰۹	۰/۶۳۵
افزایش کودکان کار	۴	۳/۴۵	-۰/۵۵	-۱/۱۵۷	۰/۱۱۱
افزایش زنان سرپرست خانوار	۴	۳/۲۴	-۰/۷۶	-۰/۲۵۲	۰/۸۰۲۱
کارتن خوابها و افراد بی‌خانمان	۴	۳/۴۱	-۰/۵۹	-۲/۲۴۲	۰/۰۸
افزایش تعداد متکدیان	۴	۳/۸۵	-۰/۱۵	-۳/۰۹۳	۰/۲۳۱
افزایش حاشیه نشینی	۴	۴/۳۲	۰/۳۲	۳/۰۱۲۶	۰/۰۳۷
افزایش اعتیاد به ویژه در میان جوانان	۴	۳/۵۱	-۰/۴۹	-۱/۲۲۴	۰/۰۹۷
افزایش تعداد طلاق	۴	۴/۵۲	۰/۵۲	۴/۹۰۳	۰/۰۰۰
افزایش جرائم	۴	۴/۵۶	۰/۵۶	۳/۲۵۲	۰/۰۰۰
وجود مهاجرین ایرانی و غیر ایرانی در منطقه	۴	۴/۵	۰/۵	۲/۳۲۲	۰/۰۴۱
افول هویت تاریخی، مذهبی، فرهنگی، محله ای ...	۴	۳/۵۳	-۰/۴۷	-۱/۳۲۲	۰/۷۲۱
فقر و محرومیت شهری	۴	۴/۶۹	۰/۶۹	۵/۳۲۲	۰/۰۰۰
نقش حاشیه‌ای اجتماعی و سیاسی	۴	۳/۸۵	-۰/۱۵	-۱/۳۲۲	۰/۰۶۳
فرسودگی بافت (نفوذناپذیری، ناپایداری، ریزدانی)	۴	۴/۴	۰/۴	۲/۳۲۲	۰/۰۲۱

شد. این مؤلفه‌ها مبنای کار محقق برای طراحی پرسشنامه و نیز طراحی مدل نهایی تحقیق قرار گرفت. در ابتدا جدول ۶ آمار توصیفی مربوط به بررسی راهکارهای پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران را از دیدگاه نمونه‌های پژوهش نشان می‌دهد. همانگونه که جدول ۶ نشان می‌دهد فقط یکی از راهکارهای تحلیل سوات از دیدگاه نمونه‌های پژوهش پایینتر از میانگین ۴ قرار دارد.

به منظور شناسایی راهکارها، محقق با استفاده از مرور ادبیات تحقیق، ۳۳ راهکارها را شناسایی کرد و با قرار دادن آن در قسمت دوم پرسشنامه از نمونه‌های پژوهش خواست تا در مورد آنها قضاوت کنند. جدول ۷ نتایج آزمون t تک نمونه‌ای مربوط به بررسی راهکارهای پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله

با تأکید بر جدول فوق و میزان مقادیر t به دست آمده و نیز سطح معنی‌داری، بین میانگین نظری با میانگین تجربی در شش مؤلفه تهدیدها (افزایش حاشیه نشینی؛ افزایش تعداد طلاق؛ فرسودگی بافت؛ فقر و محرومیت شهری؛ افزایش جرائم و وجود مهاجرین ایرانی و غیر ایرانی در منطقه) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین تجربی در این شش مؤلفه از میانگین نظری در نظر گرفته شده بیشتر می‌باشد.

در پاسخ به این سؤال پژوهشی که به دنبال شناسایی راهکارهای ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران است، راهکارهای اولیه پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی براساس مطالعات کتابخانه ای و بر مبنای نظری (نظریه‌ها، روشها و مدل‌ها) و مطالعه پیشینه تحقیق در ایران و جهان در ۳۳ مؤلفه استخراج

امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. با توجه به میزان t به دست آمده و سطح معنی‌داری، پاسخ‌های نمونه‌های پژوهش نشان می‌دهد که میانگین نمرات ۳۲ راهکارها با میانگین نظری تفاوت معنی‌داری دارد. بنابراین راهکار شماره ۷ از مدل نهایی حذف می‌شود.

جدول ۶: آمار توصیفی مربوط به بررسی راهکارهای پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران

راکارها	میانگین	انحراف استاندارد	واریانس
۱. ارائه خدمات مشاوره ای به جوانان	۴/۴۶	۰/۶۴	۰/۴۱
۲. حمایت از سازمانهای غیر دولتی جوانان	۴/۳۸	۰/۵۶	۰/۳۲
۳. همکاری نزدیک با نهادهای فعال در عرصه غنی سازی اوقات فراغت	۴/۴۲	۰/۵۷	۰/۳۲
۴. آموزش حقوق شهروندی	۴/۳۸	۰/۶۹	۰/۴۷
۵. ایجاد صندوق‌های حمایتی در نواحی و محلات به منظور حمایت از جوانان جویای کار	۴/۵	۰/۵	۰/۲۵
۶. راه اندازی مرکز آموزش کم سوادان و بی سوادان	۴/۱۳	۰/۵۷	۰/۳۳
۷. ارتقای کیفی برنامه‌های مساجد مبتنی بر نیازهای جدید محله	۳/۸۸	۰/۷۶	۰/۵۸
۸. ایجاد کانون‌های علمی-فرهنگی در مساجد با هدف جذب جوانان	۴/۳۴	۰/۸	۰/۶۵
۹. توسعه مجتمع‌های فرهنگی و فضاهای فرهنگی مورد نیاز	۴/۵۷	۰/۶۲	۰/۳۸
۱۰. افزایش امکانات ورزشی	۴/۳۴	۰/۴۹	۰/۲۴
۱۱. آموزش پیشگیری از مصرف دخانیات و مواد مخدر	۴/۳	۰/۶۲	۰/۳۸
۱۲. حمایت از ایجاد و گسترش سازمانهای غیرر دولتی، نهادهای مدنی و کانونهای زنان با رویکرد محله محوری	۴/۳۴	۰/۶۷	۰/۴۵
۱۳. کمک به تحکیم بنیان خانواده و ارتقاء نقش و جایگاه آن در گستره ناحیه	۴/۴۲	۰/۷۳	۰/۵۴
۱۴. پیشگیری از اعتیاد و راه اندازی مراکز ترک اعتیاد	۴/۵۷	۰/۸۹	۰/۷۹
۱۵. همیاری و مشارکت سازمانهای دولتی و غیر دولتی مرتبط با کودکان کار، شناسایی و ساماندهی آنها	۴/۲۳	۰/۴۹	۰/۲۴
۱۶. گسترش فرهنگ مطالعه	۴/۶۱	۰/۷	۰/۴۹
۱۷. حفاظت، به‌سازی، مقاوم‌سازی، مرمت و احیای بافت‌ها، بناها و فضاهای ارزشمند تاریخی و فرهنگی منطقه	۴/۶۵	۰/۴۹	۰/۲۴
۱۸. تبدیل منطقه ۱۲ به قلمروی گردشگری تهران	۴/۳۸	۰/۵۵	۰/۳
۱۹. کاهش آسیب‌های اجتماعی و ارتقای فرهنگ عمومی با مشارکت انجمن‌های نیکوکاری، تشکل‌های محله‌ای و سازمان‌های مردم‌نهاد	۴/۳	۰/۶۳	۰/۳۹
۲۰. ایجاد کارگاه صنایع دستی پاک (خاتم‌کاری و ...) در منطقه	۴/۳	۰/۶۷	۰/۴۵
۲۱. ساماندهی نماهای شهری از طریق الگوسازی معماری ایرانی-اسلامی	۴/۴۶	۰/۶۱	۰/۳۷
۲۲. ایجاد و تقویت امنیت اقتصادی و توانمندسازی اقتصادی ساکنان و گروه‌های حاشیه ای	۴/۵	۰/۶۴	۰/۴۱
۲۳. ایجاد و تقویت نمادها و سرمایه‌های فرهنگی منطقه - محله	۴/۴	۰/۶۴	۰/۴۱
۲۴. حفظ و ارتقاء تنوع فرهنگی منطقه -محله و بازآفرینی میراث فرهنگی	۴/۲۸	۰/۶۹	۰/۴۹
۲۵. توسعه فناوری اطلاعات و زیرساخت‌های اطلاعاتی	۴/۱۲	۰/۶۷	۰/۴۵
۲۶. فرهنگ‌سازی و تشویق عموم جهت استفاده از سرویس‌های الکترونیکی	۴/۲۶	۰/۷۱	۰/۵۱
۲۷. ارائه اطلاعات و آموزش‌های مرتبط با بحران‌های مختلف (زلزله، سیل و...) در قالب کارگاه‌های آموزشی برگزاری مانورهای آماده‌سازی	۴/۵۳	۰/۷۱	۰/۵۱
۲۸. معرفی جوانان بیکار به مراکز فنی و حرفه ای	۴/۲۶	۰/۵۷	۰/۳۳
۲۹. تبدیل بناهای تاریخی به اماکن فرهنگی	۴/۳	۱/۱۳	۱/۱۶
۳۰. راه اندازی مرکز مشاوره جوانان	۴/۴۶	۰/۶۲	۰/۳۸
۳۱. احیای هویت بافت تاریخی و بازگشت سکونت (طبقه متوسط)	۴/۴۶	۰/۶۴	۰/۴۱
۳۲. توسعه امنیت اجتماعی	۴/۵۳	۰/۷۵	۰/۵۶
۳۳. توسعه سلامت اجتماعی	۴/۵۹	۰/۶۴	۰/۴۱

جدول ۷: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای مربوط به بررسی راهکارهای پیاده سازی طرح ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی محله امام زاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران

راهکارها	میانگین نظری	میانگین تجربی	اختلاف میانگین	میزان t	سطح معنی داری
۱. ارائه خدمات مشاوره ای به جوانان	۴	۴/۴۶	۰/۴۶	۵/۱۹	۰/۰۰۰
۲. حمایت از سازمانهای غیر دولتی جوانان	۴	۴/۳۸	۰/۳۸	۴/۹	۰/۰۰۰
۳. همکاری نزدیک با نهادها و سازمانهای فعال در عرصه غنی سازی اوقات فراغت	۴	۴/۴۲	۰/۴۲	۵/۳۳	۰/۰۰۰
۴. آموزش حقوق شهروندی	۴	۴/۳۸	۰/۳۸	۴/۱۱	۰/۰۰۰
۵. ایجاد صندوق های حمایتی در نواحی و محلات به منظور حمایت از جوانان جویای کار	۴	۴/۵	۰/۵	۷/۱۴	۰/۰۰۰
۶. راه اندازی مرکز آموزش کم سوادان و بی سوادان	۴	۴/۱۳	۰/۱۳	۶/۳۴	۰/۰۰۹
۷. ارتقای کیفی برنامه های مساجد مبتنی بر نیازهای جدید محله	۴	۴/۸۸	-۰/۱۲	۰/۳۶۲	۰/۷۱۹
۸. ایجاد کانون های علمی- فرهنگی در مساجد با هدف جذب جوانان	۴	۴/۳۴	۰/۳۴	۲/۱۳	۰/۰۰۸
۹. توسعه مجتمع های فرهنگی و فضاهای فرهنگی مورد نیاز	۴	۴/۵۷	۰/۵۷	۴/۰	۰/۰۰۰
۱۰. افزایش امکانات ورزشی	۴	۴/۳۴	۰/۳۴	۸/۳۳	۰/۰۰۰
۱۱. آموزش پیشگیری از مصرف دخانیات و مواد مخدر	۴	۴/۳	۰/۳	۴/۰	۰/۰۲۱
۱۲. حمایت از ایجاد و گسترش سازمانهای غیر دولتی، نهادهای مدنی و کانونهای زنان با رویکرد محله محوری	۴	۴/۳۴	۰/۳۴	۳/۲۹	۰/۰۱۱
۱۳. کمک به تحکیم بنیان خانواده و ارتقاء نقش و جایگاه آن در گستره ناحیه	۴	۴/۴۲	۰/۴۲	۳/۳۸	۰/۰۰۰
۱۴. پیشگیری از اعتیاد و راه اندازی مراکز ترک اعتیاد	۴	۴/۵۷	۰/۵۷	۳/۴۱	۰/۰۰۰
۱۵. همیاری و مشارکت سازمانهای دولتی و غیر دولتی مرتبط با کودکان کار، شناسایی و ساماندهی آنها	۴	۴/۲۳	۰/۲۳	۸/۳۳	۰/۰۴۱
۱۶. گسترش فرهنگ مطالعه	۴	۴/۶۱	۰/۶۱	۲/۳۶	۰/۰۲۵
۱۷. حفاظت، بهسازی، مقاوم سازی، مرمت و احیای بافت ها، بناها و فضاهای ارزشمند تاریخی و فرهنگی منطقه	۴	۴/۶۵	۰/۶۵	۹/۱۳	۰/۰۰۰
۱۸. تبدیل منطقه ۱۲ به قلمروی گردشگری تهران	۴	۴/۳۸	۰/۳۸	۸/۴۷	۰/۰۰۰
۱۹. کاهش آسیب های اجتماعی و ارتقای فرهنگ عمومی با مشارکت انجمن های نیکوکاری، تشکل های محله ای و سازمان های مردم نهاد	۴	۴/۳	۰/۳	۴/۳۹	۰/۰۰۸
۲۰. ایجاد کارگاه صنایع دستی پاک (خاتم کاری و ...) در منطقه	۴	۴/۳	۰/۳	۳/۲۹	۰/۰۳۴
۲۱. ساماندهی نماهای شهری از طریق الگوسازی معماری ایرانی - اسلامی	۴	۴/۴۶	۰/۴۶	۳/۶۲	۰/۰۰۰
۲۲. ایجاد و تقویت امنیت اقتصادی و توانمندسازی اقتصادی ساکنان و گروه های حاشیه ای	۴	۴/۵	۰/۵	۵/۱۹	۰/۰۰۰
۲۳. ایجاد و تقویت نمادها و سرمایه های فرهنگی منطقه - محله	۴	۴/۴	۰/۴	۵/۶۱	۰/۰۰۰
۲۴. حفظ و ارتقاء تنوع فرهنگی منطقه - محله و بازآفرینی میراث فرهنگی	۴	۴/۲۸	۰/۲۸	۴/۱۴	۰/۰۰۰
۲۵. توسعه فناوری اطلاعات و زیرساخت های اطلاعاتی	۴	۴/۱۲	۰/۱۲	۲/۹۴	۰/۰۴۸
۲۶. فرهنگ سازی و تشویق عموم جهت استفاده از سرویس های الکترونیکی	۴	۴/۲۶	۰/۲۶	۲/۷	۰/۰۰۰
۲۷. ارائه اطلاعات و آموزش های مرتبط با بحران های مختلف (زلزله، سیل و...) در قالب کارگاه های آموزشی و برگزاری مانورهای آماده سازی	۴	۴/۵۳	۰/۵۳	۶/۷۴	۰/۰۰۰
۲۸. معرفی جوانان بیکار به مراکز فنی و حرفه ای	۴	۴/۲۶	۰/۲۶	۱/۸۸	۰/۰۰۰
۲۹. تبدیل بناهای تاریخی به اماکن فرهنگی	۴	۴/۳	۰/۳	۳/۶۴	۰/۰۰۷
۳۰. راه اندازی مرکز مشاوره جوانان	۴	۴/۴۶	۰/۴۶	۵/۱۹	۰/۰۰۰
۳۱. احیای هویت بافت تاریخی و بازگشت سکونت (طبقه متوسط)	۴	۴/۴۶	۰/۴۶	۴/۴۱	۰/۰۰۰
۳۲. توسعه امنیت اجتماعی	۴	۴/۵۳	۰/۵۳	۶/۱۶	۰/۰۰۰
۳۳. توسعه سلامت اجتماعی	۴	۴/۵۹	۰/۵۹	۵/۱۲	۰/۰۰۰

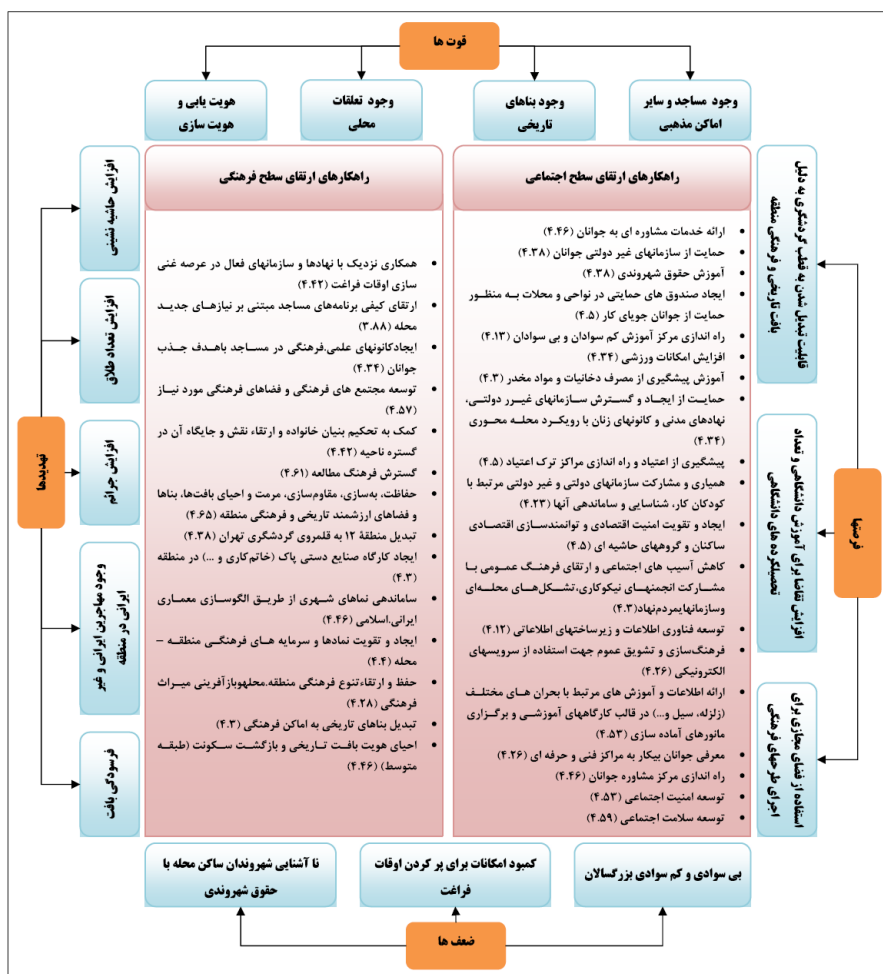
بحث و نتیجه گیری

یکی از محله های منطقه ۱۲ تهران، محله امام زاده یحیی است که در ناحیه دو قرار دارد. وجه تسمیه آن به دلیل وجود بقعه امامزاده ای به همین نام در قلب این

محله می باشد و به این دلیل واجد ارزش تاریخی- فرهنگی است. همچنین این محله به دلیل موقعیت قرارگیری آن در شهر تهران دارای توان بالقوه در جهت فعالیت های عمرانی و توریستی در سطح شهر است،

به شرایط و ساختارهای اجتماعی و فرهنگی، بررسی دقیق وضع موجود و در نظر داشتن وضع مطلوب بر مبنای شاخص‌های بومی و ایرانی -اسلامی است. در این خصوص منطقه ۱۲ شهر تهران که در زمره مناطق بافت مرکزی شهر تهران است، به رغم دارا بودن ظرفیت‌های فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، اقتصادی و سیاسی و ... دچار فرسایش سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی شده و آسیب‌های اجتماعی دامنگیر آنجا شده است. این شرایط به ویژه در محله امامزاده یحیی بغرنج تر است. از این رو نیازمند طرحی جامع برای تحول فراگیر و پایدار در عرصه‌های گوناگون کالبدی، فعالیتی و رفتاری در جهت ارتقای کیفیت زندگی این محله‌ها هستیم. از این رو، تحول کیفی حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی به ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است. تحقیق حاضر نیز در همین راستا و با هدف ارائه الگوی استراتژیک برای پیاده‌سازی طرح توسعه ارتقای سطح فرهنگی و اجتماعی در محله امامزاده یحیی در منطقه ۱۲ شهرداری تهران انجام شده است.

ضرورت مداخله از زوایای مختلفی از جمله اجتماعی- فرهنگی قابل پیگیری است. این محله دارای تراکم جمعیتی بالای است این تراکم بالا باعث ناهنجاری‌های اجتماعی و بی نظمی در سطح محله و همچنین به دلیل عدم امکانات برای جمعیت زیاد این محله، دچار عدم تعادل در خدمات رسانی در سطح محله شده است. ایجاد و تقویت امنیت اقتصادی و توانمندسازی اقتصادی ساکنان و گروه‌های حاشیه‌ای و همچنین ایجاد، تنوع‌بخشی و گسترش ظرفیت برای معیشت پایدار و درآمد قانونی برای زیست مومنانه در محله‌ها و مناطق شهر از اهمیت بسزایی برخوردار است، چراکه به ارتقای سطح سلامت (جسمی، روانی، اجتماعی، معنوی) ساکنان منجر شده و ارتقای سطح زیر ساخت‌ها و توسعه تسهیلات عمومی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی محله‌ای-شهری (اجتماعی-کالبدی- فیزیکی) را نیز موجب می‌شود. ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، به ویژه در محله‌هایی که از عقب ماندگی رنج می‌برند، صرفاً از راه توسعه کالبدی شهر تحقق نمی یابد، بلکه نیازمند توجه

شکل ۲: مدل اصلی پژوهش با راه کارها

- Kaplan S, Kaplan R (1998). *Human Scape: Environments for People*, Ann Arbor, Ulrich's Books.
- Lennard & Lennard (1984). *Public Life in Urban Places*, Godlier, Southampton.
- Mahdi, Ali; Hosseini, Ali; Pourahmad, Ahmad; Hataminejad, Hossein. (2016). Analysis of effective environmental factors an urban health, a case study of Qom, Iran, Habitat International, Available online 14 March 2016.
- Orueta, Fernando Díaz. (2007). Madrid: Urban regeneration projects and social mobilization, *Cities*, 24(3): 183-193.
- Tang, Bo-sin; Wong, Siu-wai, Chi-hong Lau, Milton. (2008). Social impact assessment and public participation in China: A case study of land requisition in Guangzhou, *Environmental Impact Assessment Review*, 28(1): 57-72.
- Whyte W (1980). *Social Life of Small Urban Space*, Conservation Foundation. (available at: web of science, 2006).

یادداشت‌ها

- ¹ Campbell
² Abd Aziz
³ Johor Darul Takzim
⁴ Orueta
⁵ Gehl
⁶ Kaplan
⁷ *Human Scape: Environments for People*
⁸ Whyte
⁹ Zapf
¹⁰ Content Validity

منابع و مأخذ

- پوراحمد، احمد و شمعی، علی، (۱۳۸۴)، بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران.
- ترابی، محمد (۱۳۹۱). طراحی محله بر اساس تأثیر ویژگی های کالبدی فضای باز عمومی در افزایش تعاملات و رفتار اجتماعی، پایاننامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی.
- دانشپور، سید عبدالهادی؛ چرخچیان، مریم (۱۳۸۶) فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی، نشریه باغ نظر، شماره ۷، صص ۱۹.
- رفیعیان، مجتبی؛ خدائی، زهرا (۱۳۸۸) بررسی شاخصها و معیارهای مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری، نشریه راهبرد، شماره ۵۳، سال ۲۴۸ - هجدهم، صص ۲۲۷.
- رفیعیان، مجتبی؛ رضازاده، رضیه؛ سیفیایی، مهسا؛ احمدوند، یزدان (۱۳۸۷) سنجش شاخصهای مؤثر بر مطلوبیت فضاهای عمومی شهر از منظر گروههای خاص، مورد پژوهی میدان نبوت تهران، فصلنامه هنر، ۱.
- فرخی، (۱۳۸۶). کیفیت زندگی و عوامل مؤثر بر آن (سرپرستان خانوارهای ساکن تهران) در سال ۱۳۸۶. پایان نامه کارشناس ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- کاشانی جو، خشایار (۱۳۸۹) بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، نشریه هویت شهر، شماره ۶، سال چهارم، صص ۹۵.
- مسعودی، کیومرث (۱۳۸۷) جایگاه تعامل اجتماعی، نشریه شهرداری ها، سال سوم، شماره ۲۶۱.
- Abd Aziz, Noreen Noor; Wan Hassan, Wan Haslin Aziah; Saud, Nur Adilah. (2012). The Effects of Urbanization towards Social and Cultural Changes among Malaysian Settlers in the Federal Land Development Schemes (FELDA), Johor Darul Takzim, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 68: 910-920.
- Campbell, Lindsay K.; Svendsen, Erika S.; Sonti, Nancy F.; Johnson, Michelle L. (2016). A social assessment of urban parkland: Analyzing park use and meaning to inform management and resilience planning, *Environmental Science & Policy, Environmental Science & Policy*, In Press, Corrected Proof, Available online 1 February 2016.
- Gehl J (1987). *Life Between Buildings*, Translated by J. Koch.

